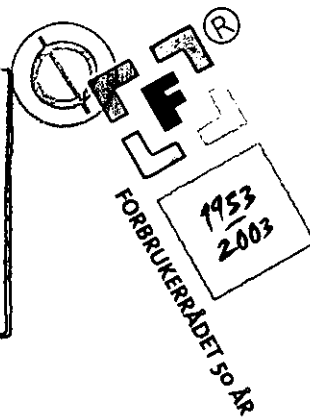
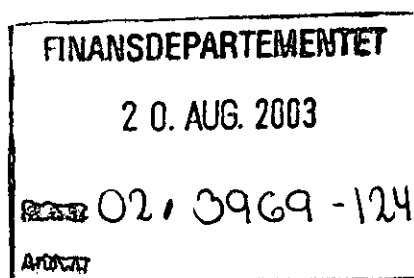

Finansdepartementet
v/Knut Thonstad
Postboks 8008 Dep
0030 OSLO

Saksbehandler:	Vår dato:	Vår referanse:	Deres dato:	Deres referanse:
	19.08.2003	03/00450-03 622/LA	20.06.2003	02/369 Ø KnT

Høringsvar, skisse til handlingsplan for bærekraftig utvikling - Nasjonal Agenda 21

Forbrukerrådet mottok skissen til handlingsplan for bærekraftig utvikling i slutten av juni. Vi beklager at skissen var sterkt forsinket da vi hadde lagt opp til både en intern informasjons- og medvirkningsprosess i Forbrukerrådet og et eksternt, tverrsektorielt, samarbeid og koordinering av innspill med flere andre sentrale organisasjoner og aktører. Det sier seg selv at det er umulig å kjøre slike prosesser i perioden fra 20. juni til 18. august. Vi er på den annen side takknemlige for at vi har fått et par dagers utsatt høringsfrist, slik at Forbrukerrådets styre har kunnet behandle saken og nå står bak denne høringsuttalelsen.

Forbrukerrådet har i lang tid signalisert at vi ønsker å være en aktiv medvirker og pådriver for en bærekraftig utvikling. Resultatet av vår og andres aktørers innsats er imidlertid avhengig av staten som koordinator, premissleverandør og bidragsyter.

Vi har registrert at Regjeringens mål har vært å ha en åpen og inkluderende prosess og at man håper på en bred debatt om skissen gjennom denne høringsrunden slik at arbeidet med handlingsplanen blir mer kjent. Videre ønsker Regjeringen at ulike krefter skal trekke i samme retning, en god dialog på tvers av sektorer, samt å etablere arenaer som sikrer en konkret oppfølging og økt koordinering av innsatsen. Det er gode målsettinger som dessverre på langt nær er eller vil bli oppnådd i denne omgang, men som vi håper Regjeringen vil streve mot å oppnå i oppfølgingen og rulleringen av handlingsplanen.

Generell kommentar

Forbrukerrådet er fornøyd med at handlingsplanen tar utgangspunkt i og har fokus på hovedutfordringene vi har globalt sett når det gjelder miljø og fattigdom. Vi er også svært fornøyd med at Regjeringens har den oppfatning at;

” – Det er viktig at planen har mest mulig konkrete mål, ansvarsfordeling og oppfølgingsmekanismer (...) – Det er viktig å konsentrere oppmerksomheten om

UTGIVER AV

Forbrukerrådet
The Consumer Council
of Norway

Postadresse:
Pb. 4594 Nydalen
NO-0404 Oslo

Besøksadresse:
Rolf Wickstrøms vei 15
0486 Oslo

Org. nr.:
NO 871 033 382 MVA

post@forbrukerradet.no
forbrukerportalen.no

Publikumstelefon:
815 58 200
Sekretariatet,
tlf.: 23 40 05 00

utvalgte hovedspørsmål innen bærekraftig utvikling for å være i stand til å være konkret og målrettet (...) – Det er en fordel å knytte arbeidet med bærekraftig utvikling til sentrale politisk- økonomiske dokumenter og beslutninger” og at ”det er avgjørende at arbeidet med bærekraftig utvikling blir integrert i den ordinære politiske virksomheten og i budsjettprosessen hvor mange av de viktigste prioriteringene skjer”.

Vi synes innledningen til høringsdokumentet bærer preg av en slik helhetlig og fokusert tankegang, og deler også den innledende problembeskrivelsen. Men, når vi kommer til kapittel 1.5 ”Politikk for en bærekraftig utvikling”, selve innholdet i handlingsplanen, smuldrer dette helhetssynet og fokuset på de viktigste utfordringene og tiltakene hen. Inntrykket vårt er at denne delen av skissen i stor grad er satt sammen av en oppramsning av allerede eksisterende politikk fra hvert enkelt departement, i enkelte tilfeller også tiltak som har lite med de sentrale utfordringene for bærekraftig utvikling å gjøre (eks. tredje tiltak under kapittel 1.5.6 ”Bærekraftig økonomisk utvikling”).

Forbrukerrådet savner nye og helhetlige (tverrsektorielle) tiltak for et mer bærekraftig produksjons- og forbruksmønster, noe regjeringen har forpliktet seg til i Johannesburg. Dette bør gjøres nasjonalt såvel som at Norge deltar i dette arbeidet internasjonalt. I denne sammenhengen mener vi det er viktig å så langt det er mulig involvere og ta representanter for de helt vanlige forbrukerne med på råd, både de som allerede er engasjerte og bevisste og de som mer gir blaffen.

Et så sentralt virkemiddel som en mer riktig prising av mer miljøbelastende produkter i forhold til mindre miljøbelastende produkter, som vil kunne være et helt sentralt tiltak for å få til mer bærekraftig forbruk, er for eksempel ikke med blant tiltakene i handlingsplanen. Dette til tross for at grønne skatter likevel er omtalt under neste kapittel, under kapittel 1.6.4 ”Miljøinformasjon og den enkeltes rolle”, på en måte som om det allerede er bestemt at dette kommer.

Der handlingsplanen totalt svikter er likevel når det gjelder å foreslå grep som skaper dialog og muligheter for nyutvikling og samhandling for å nå felles mål. Her har vi lyst til å nevne et samarbeidsprosjekt som tekstilbransjen har tatt initiativ til, som kan stå som et eksempel på en type ”nytt grep”. Inspirert av Tekstilpanelet i Danmark, inviterte Teknologibedriftenes landsforening (TBL) høsten 2001 en rekke andre aktører til å starte et samarbeid for å få fram flere helse- og miljøvennlige klær og tekstiler på det norske markedet. Panelet i Norge, som forhåpentligvis vil bestå av kleskjeder, representanter for tekstilbransjen og handelen, offentlige innkjøpere, miljøorganisasjoner, miljømyndigheter, Forbrukerrådet m.fl., er under etablering, men prosjektet har hatt en vanskelig start på grunn manglende ressurser. De som har deltatt til nå, bidrar med sine representanters arbeidstid, og GRIP har stilt opp med ½ stilling til disposisjon som sekretariat. Forbrukerrådet mener at dette prosjektet kan representere en konkret oppfølging av handlingsplanens del om å endre produksjons- og forbruksmønstre. For å virkelig kunne lykkes mener vi det er behov for økte midler bl.a. til å øke sekretariatskapasiteten og til informasjons- og markedsføringstiltak.

I tillegg til å skape og gi bidrag til felles prosjekter hvor mange aktører drar i samme retning, er det fremdeles et sterkt behov for å etablere fora og møteplasser hvor den store prosessen mot en nasjonal dugnad for bærekraftig utvikling kan skapes og utvikles jf. våre innledende kommentarer.

Vi mener at Regjeringen fremdeles må etterstrebe en åpen og inkluderende prosess som videreføres parallelt med at en første konkret handlingsplan inkluderes som et kapittel i Nasjonalbudsjettet 2004. Målene med en slik prosess bør bl.a. være å oppnå en mer felles forståelse av hovedutfordringene og hvilke tiltak som er nødvendige og effektfulle. Videre vil en annen viktig målsetning være å stadig involvere nye enkeltpersoner og aktører og på den måten være en sentral del av en informasjons- og kommunikasjonsstrategi.

Utover disse hovedsynspunktene har vi et par konkrete forslag til kapittel 1.4. Til kapittel 1.4.1 "Handlingsprinsipper" mener vi det kan være relevant å legge til "rettferdig fordeling". Selv om dette prinsippet er mer overordnet og nok har mindre konkret betydning for de ulike tiltakene, er det likevel et sentralt underliggende prinsipp. Dersom hele verdens befolkning skulle forbruke like mye som det vi gjør i dag, ville vi ha trengt noe sånt som tre jordkloder til (Prosus rapport nr. 1/02 Det økologiske fotavtrykket for Oslo kommune). Å øke andelen såkalte rettferdige produkter (i Norge merket med Max Havelaar) er ellers et eksempel på tiltak som konkret bygger på dette prinsippet. Slike ordninger gir mer penger til primærprodusenter i utviklingsland slik at de også har muligheter til å investere i bedre produksjonsutstyr og til å ta miljøsyn i egen produksjon.

Under kapittel 1.4.2 "Virkemidler" er frivillige og avtalte tiltak som faller utenfor myndighetspålagte administrative virkemidler, uteglemt. Vi savner bl.a. en omtale av sertifiserings- og miljømerkeordninger her.

Struktur og videreføring av arbeidet mot bærekraftig utvikling

Regjeringen vurderer å videreføre **statssekretærutvalget** som ansvarlig for å lede det videre arbeidet med handlingsplanen. Det tror vi er en god idé nettopp for å nærme seg målet om tverrsektorielle tilnærminger til utfordringene vi står ovenfor. Vi mener det også er fornuftig at Finansdepartementet leder utvalget, bl.a. fordi dette departement er ansvarlig for en rekke av de mest sentrale virkemidlene, som f.eks. skatter og avgifter. Alternativt bør arbeidet ledes direkte av statsministerens kontor. Forankringen hos statsministerens kontor bør uansett videreføres. Statsministeren bør ha det overordnede ansvaret for at handlingsplanen følges og utvikles.

Men vi savner representasjon av en rekke helt sentrale departementer i statssekretærutvalget; nemlig Fiskeridepartementet, Landbruksdepartementet, Nærings- og handelsdepartementet, Olje- og energidepartementet og Samferdselsdepartementet. Etter Forbrukerrådets syn bør også Barne- og familiedepartementet være representert i statssekretærutvalget, med spesielt ansvar for bærekraftig produksjon og forbruk. Vi foreslår at disse departementene får plass i statssekretærutvalget. Utvalget vil da øke fra 5 til 11 representanter.

Regjeringen vil videre sette ned et eget **utvalg som skal foreslå et indikatorsett** for å kunne følge med på om vi beveger oss mot nedfelte bærekrafts-målsettinger eller ikke. Utvalgets reelle oppgave bør være å utfylle og forbedre det allerede eksisterende indikatorsett som er utviklet i forbindelse med den nordiske strategien "Bæredyktig

udvikling – en ny kurs for Norden”, som igjen bygger på indikatorsett utviklet av OECD.

Forbrukerrådet sendte i fjor sommer våre kommentarer til midtveisrapporten og forslag til indikatorsett, til Nordisk ministerråds arbeidsgruppe med ansvar for oppfølging av den nordiske strategien. Brevet med våre kommentarer vedlegges her som et innspill til dette utvalgets arbeid med utfylling og forbedring av indikatorsettet.

I tillegg til videreføring av statssekretærutvalget, inkludering av handlingsplanen i nasjonalbudsjettet og nedsettelse av et "indikatorutvalg", mener Forbrukerrådet det er viktig å etablere følgende styringsredskaper og strategier;

- 1) Helhet og langsiktighet må sikres. Handlingsplanen for bærekraftig utvikling bør derfor inkluderes i Regjeringens langtidsprogram, hvor det defineres nasjonale mål på alle områder langt fram i tid. Det må utarbeides strategier og delmål på veien dit.
- 2) En solid informasjons- og kommunikasjonsstrategi er nødvendig. At det skal utarbeides en informasjonsstrategi er bare såvidt nevnt i skissen. Arbeidet med bærekraftig utvikling kan bare lykkes dersom det gjøres kjent, diskuteres og forankres i alle deler av samfunnet. Det fordrer at flere får mer kunnskap og at formidlingen av kunnskapen er mangfoldig. En slik strategi må følges av tilstrekkelige ressurser, slik at både staten, organisasjonene og andre aktører har mulighet til å gjennomføre informasjons- og kommunikasjonstiltak.
- 3) Uavhengig kontroll og revisjon er også nødvendig. Forum for utvikling og miljø (ForUM) har foreslått at denne oppgaven legges til Riksrevisjonen, som fra før av har som mandat å bidra til fornuftig ressursbruk og god forvaltning. Forbrukerrådet synes at en jevnlig evaluering fra Riksrevisjonen, av hvordan regjeringens politikk, programmer og bruk av penger samsvarer med bærekraftig utvikling, er en svært god idé. Slike evalueringer bør følges av en mulighet for alle aktører til å komme med nye innspill og endringsforslag til handlingsplanen (kapittelet i nasjonalbudsjettet), f.eks. gjennom en høringsprosess tilsvarende denne.
- 4) Vi trenger mer kunnskap om de utfordringene vi står ovenfor og ikke minst kunnskap om ulike løsninger vi kan få til. Det er etter vårt syn behov for en enda større og faglig bredere satsning på forskning på bærekraftig utvikling enn det som allerede er satt i gang.
- 5) Strategi for nødvendig informasjon om og opplæring i bærekraftig utvikling; Det er spesielt viktig at sentrale politikere og ansatte i forvaltningen er oppdatert på dette området. Et opplæringsprogram bør også være tilgjengelig for organisasjoner og privat næringsliv.
- 6) Prosessen med Agenda 21 på nasjonalt nivå har bare såvidt kommet i gang, og det er stort behov for å få flere med og forankre prosessen sterkere hos de ulike partene. Det er et behov for et nasjonalt forum hvor alle parter møtes jevnlig, hvor prosessen kan videreføres og utvikles. Et slikt forum bør etter vårt syn være basert på åpen deltakelse og dialog og være tett knyttet opp til statssekretærutvalget/Regjeringen.

Forbrukerrådet mener dessuten at all offentlig politikk må følge en bærekraftig retning (rådsvedtak "Forbrukerrådet og bærekraftig utvikling", sak nr. 3/2002). Det bør derfor innføres en rutine at alle planer, programmer, tilskudd og budsjetter etc. går gjennom en obligatorisk "bærekraftssjekk". Dette er også foreslått av arbeidsgruppen for NA 21 i ForUM. En slik "bærekraftssjekk" bør også være integrert i den jevnlige kontrollen og revisjonen.

Andre viktige nasjonale institusjoner og organisasjoner;

Regjeringen har nylig gjennomført en evaluering av såkalte støttefunksjoner eller -organisasjoner i miljøvernpolitikken. Det er fornuftig å undersøke om offentlige midler brukes effektivt og at aktivitetene samsvarer med andres behov og bidrar til å løse miljøvernpolitiske utfordringer. Forbrukerrådet er likevel bekymret for at dette er signal om videre reduksjon i tilskudd i form av frie midler og økt krav om markedstilpasning og egeninntjening for GRIP (senter for bærekraftig produksjon og forbruk), Idébanken, Miljøfyrtårn og Grønn hverdag, - som på sikt vil redusere deres mulighet for å påvirke, stimulere, hjelpe og motivere andre aktører og enkeltpersoner til å tenke mer bærekraft. Mange av oss andre trenger disse organisasjonene og institusjonene som fødselshjelpere og støttespillere.

Et eksempel er innføring av miljøvennlig drift av egen bedrift eller organisasjon. De fleste har helt andre ting en miljø som arbeidsområde eller salgside, og det er kanskje få i organisasjonen eller bedriften som er engasjert fra før eller har kunnskap om miljø og bærekraftig forbruk. Det at et "ekspertorgan" står der, klar for å gi råd og hjelp for hvordan innføring av miljøledelse skal gjøres, og som kan gjennomgå tiltakene/sertifisere mot en symbolsk kostnad i etterkant, er kanskje det som skal til for en bedrift eller organisasjon faktisk går til dette skrittet. Den barrieren det er å få med ledelsen og kollegaer er oftest stor nok, om ikke man i tillegg skulle presentere ledelsen for en full markedspris på konsulent tjenester. Samfunnsøkonomisk er slike støttefunksjoner lønnsomt, fordi de med relativt små midler er katalysatorer for en rekke tiltak som i sum har store positive konsekvenser.

Forbrukerrådet tror at alle de nevnte organisasjonene fortsatt vil være viktige for å opprettholde fokus på miljø og bærekraftig utvikling i Norge og få fram konkrete råd og gode eksempler på hva vi andre kan gjøre for å være med på å dra i riktig retning. Alle vil være avhengige av en viss mengde frie midler for å kunne spille den viktige rollen de har spilt de siste fem til ti årene.

Bærekraftig produksjon og forbruk – mangler et helhetlig grep

Utfordringene for å få til et mer bærekraftig forbruk er store. Vår økonomi er i dag vesentlig basert på en stadig økning i salg av produkter og tjenester, og det å gå ut og handle betyr mer og mer for flere og flere forbrukere – spesielt blant de unge. En stadig mer intens markedsføring legger opp til at høyt forbruk innebærer økt lykke og en trendy livsstil. Er det mulig å endre denne trenden mot mer velferd og livskvalitet med mindre bruk av ressurser? Er det mulig å motivere og få med flere forbrukere på det? Og hvordan vil det påvirke økonomien?

Vi registrerer at Regjeringen mener ”det er avgjørende at verdiskapningen skjer innenfor rammene av en bærekraftig utvikling” og videre; ”en økonomisk utvikling bygget på bærekraftig produksjons- og forbruksmønstre, framstår derfor som et overordnet strategisk mål i arbeidet for en bærekraftig utvikling”. Dette er vi helt klart enige i, men vi er forundret over at forbrukerne som gruppe nesten totalt uteglemmes i resten av skissen til en Nasjonal Agenda 21. Det tas lite nasjonalt ansvar for å se nærmere på grunnleggende forbrukerspørsmål og –behov, og forbrukerperspektivet er så godt som fraværende; Hva kan jeg gjøre for å være en mer bærekraftig forbruker? Ansvar for å være bærekraftige forbrukere overlates til hver og en av oss, samtidig som tilretteleggingen for et bærekraftig forbruk er liten (f.eks. mangel på økonomiske incentiver, informasjon og tilgjengelighet).

Til tross for utvikling av en rekke nye strategier, som f.eks. ”renere produksjon” og produktorientert miljøstrategi”, har endringene i forbruks- og produksjonsmønstrene vært små og resultatene begrenset. FNs økonomiske kommisjon for Europa har dokumentert at miljøeffektiviseringen per produksjonsenhet har blitt spist opp av den totale økningen i forbruket av produkter og tjenester. FNs generalsekretær stadfester derfor i sin rapport ”Implementing Agenda 21” (fra desember 2001) at bærekraftig utvikling ikke kan oppnås uten grunnleggende endringer i vår forbruksøkonomi.

Vi savner en analyse av hva som representerer de mest problematiske sidene ved privat forbruk i høringsdokumentet.

Biff, bil og bolig

Ifølge Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) utgjør mat, transport og bolig/energi de tre klart mest miljøbelastende forbruksområdene (Grønt husholdningsbudsjett). Disse utgjør til sammen 80 % av det private forbruket av energi. SIFO gir følgende prioriterte råd for en mindre individuell miljøbelastende adferd:

1. Kjør kollektivt, reis mindre.
2. Tenk gjennom energibruken i boligen, isoler boligen.
3. Spis økologiske matvarer, mer grønnsaker – mindre kjøtt.
4. Kjøp miljømerkede produkter: Den hvite svanen og Debio.
5. Sats på varer med lang levetid.
6. Delta i den kommunale kildesorteringen.

Slike konkrete råd til forbrukerne må utvikles videre (her spiller bl.a. Grønn hverdag en viktig rolle), **samtidig som** mulighetene i mye større grad legges til rette for å følge dem. St meld nr 40 (forbrukermeldingen) lister opp følgende forutsetninger for at forbrukerne skal kunne tilpasse seg best mulig til miljøkravene:

- Det må foreligge miljøvennlige (eller mindre miljøbelastende) forbruksalternativer.
- Forbrukerne må være bevisst sine valgmuligheter.
- Det må foreligge positive ideologiske, helsemessige og/eller økonomiske incentiver til å velge miljøriktig.

Regjeringen har som uttalt mål å styrke kollektivtrafikken. Det er også satt i gang og planlagt en rekke gode tiltak, men det kan ikke skyves under teppet at kollektivtransporten er i krise og stadig taper terreng i forhold til både bil og fly. Til

tross for at man nå har en felles Nasjonal transportplan for alle transportformene, er det fremdeles ikke innført noen helhetlig budsjettpolitikk som ser på investeringer i de ulike sektorene i sammenheng. Skinnegående kollektivmidler lider med en gammeldags og slitt infrastruktur mens veinettet kontinuerlig moderniseres. Det er nylig skapt stor usikkerhet om nattogenes videre eksistens. I de store byene sitter bussene ofte fast mellom alle personbilene i rushtrafikken, og kollektivprisene på korte reiser har løpt fra bensinprisen (dobbelt så dyrt sammenlignet med forholdet på 1970-tallet). I Oslo er trikk- og T-banelinjer lagt ned og antall avganger ellers kuttet. Ut fra et forbrukerperspektiv stimulerer ikke denne utviklingen til økt kollektivbruk, men gir heller økt behov for å ha egen bil. På denne bakgrunnen mener Forbrukerrådet at det er behov for en nasjonal dugnad for et bedre kollektivtilbud, og at en dugnad inkluderes i handlingsplanen.

På matområdet er det konkrete rådet bl.a. å spise mer økologiske matvarer. Her har fremdeles norske forbrukere få incentiver og muligheter til å velge. Vi har hatt en evig diskusjon med samvirkeorganisasjoner og handel på om dette skyldes manglende etterspørsel eller manglende tilbud. Lite volum er også en mulig årsak til at prisen på økologiske matvarer, spesielt frukt og grønt, er langt høyere enn på konvensjonelle. Forbrukerrådets syn er at økologiske produkter bør være allment tilgjengelige hverdagsprodukter, også med hensyn på pris.

Utover dette har både den generelle fiskeripolitikken og landbrukspolitikken nasjonalt og internasjonalt stor innvirkning på bærekraftighet og bør gjennomgås.

Boligen utgjør også en vesentlig del av miljøbelastningen gjennom vanlig forbruk, i stor grad gjennom bruken av energi bl.a. til oppvarming. På dette området representerer teknologiske løsninger i stor grad mulighetene for å redusere energibruken, hvor prisbarrieren på tiltak ofte er stor for vanlige forbrukere sett i sammenheng med strømprisen. Her kan det være rom for næringslivet til å utvikle ny teknologi, for å hjelpe oss til å spare strøm og bruk strøm mer effektivt, som er konkurransedyktig på pris.

Andre interessante tiltak og virkemidler for å stimulere til bærekraftig produksjons- og forbruksmønstre er overgang til funksjonsøkonomi (salg av funksjoner framfor produkter, "leasing" osv.), utvidelse av miljømerkeordninger, livsløpsbasert miljøinformasjon om produkter (i enkel form kan det være energimerking av hvitevarer), enkle miljøvaredeklarasjoner, utvidelse av panteordninger og økt gjenbruk av produkter og gjenvinning av materialer etc.

Renere produksjon av produkter og utfasing av helse- og miljøfarlige kjemikalier er en viktig målsetning mot en mer bærekraftig produksjon. Forbrukerrådet har vært sterkt engasjert i arbeidet med å påvirke EUs nye regelverk for kjemikalier, og har sammen med andre forbrukerorganisasjoner i Europa utformet viktige forbrukerkrav til det nye regelverket. Vi har ennå langt igjen å gå for å nå målet om "ren produksjon" innen 2020, som er nedfelt i den nordiske strategien for bærekraftig utvikling, og vi kan aldri nå dette målet uten store positive bidrag fra næringslivet. I første omgang kan det bestå i at nordisk industri er positivt innstilt til EU-Kommisjonens forslag til kjemikalierregelverk. Et annet viktig virkemiddel er økt åpenhet og informasjon om hvilke produkter som inneholder farlige kjemikalier, både fra myndighetenes side og produsentenes side.

Vi har tidligere beskrevet Programmet / panelet for helse- og miljøvennlige klær og tekstiler. Dette initiativet og samarbeidet som allerede er etablert, men har få ressurser tilgjengelig, bør etter vårt syn inkluderes i handlingsplanen, tilføres flere midler og tjene som et prøveprosjekt for felles samarbeid mellom alle interessegruppene i markedet.

Forbrukerpaneler for bærekraftig forbruk?

Forbrukerrådet har det siste året hatt ansvar for prosjektet "Matpolitiske forbrukerpaneler" finansiert av, men politisk uavhengig av Landbruksdepartementet. Forbrukerpanelene består av 63 lekfolk fordelt på syv paneler, som stiller spørsmål og diskuterer mat. Lekfolkene er valgt ut slik at det i størst mulig grad er variasjon i kjønn, alder og politisk syn. Målet er at de skal få si sin mening og påvirke norsk matpolitikk. Forbrukerpanelene har to møter pr. år og rapporten fra panelenes første møte våren 2003, som handlet om deres krav til kjøttprodukter, ble offentliggjort i juni. Både matmyndigheter og næringslivsaktører vil få informasjon om resultatene.

Idéen om forbrukerpaneler kan utmerket overføres til "Forbrukerpaneler for bærekraftig forbruk". Gjennom et slikt prosjekt ville både myndigheter og næringsliv få vite mer om hva vanlige folk mener om bærekraftig produksjon og forbruk, og ikke minst hva som er barrierer for endringer i forbruket. Dette ville etter vår mening utgjøre et verdifullt supplement til det nettverket av engasjerte forbrukere som allerede er aktive gjennom Grønn hverdag.

Herved er ideén presentert og Forbrukerrådet stiller svært gjerne opp for en eventuell realisering av prosjektet.

Oppsummering

Forbrukerrådet er fremdeles svært fornøyd med at Regjeringen utarbeider en nasjonal handlingsplan for bærekraftig utvikling, som bl.a. skal utgjøre et eget kapittel i nasjonalbudsjettet. Forbrukerrådet mener at prosessen og organiseringen av dette viktige arbeidet bør forbedres, bl.a. ved

- At statssekretærutvalget videreføres og suppleres av representanter fra flere sentrale departementer, og at arbeidet med å få til en åpen og inkluderende prosess med resten av samfunnet fortsetter.
- At OECD og Nordisk ministerråds allerede utarbeidede indikatorsett brukes som utgangspunkt av det utvalget som settes ned, og at deres oppgave vil bli å utfylle og forbedre disse.
- At handlingsplanen også inkluderes i Regjeringens langtidsprogram.
- At det utarbeides en solid informasjons- og kommunikasjonsstrategi.

- At Riksrevisjonen får i oppgave å kontrollere og evaluere regjeringens politikk i forhold til målene om bærekraftig utvikling.
- At det satses sterkere på forskning om bærekraftig utvikling, over et bredt utvalg av fagområder.
- At statens lederopplæringsprogram suppleres med opplæring i bærekraftig utvikling, også åpent for organisasjoner og næringsliv.
- At det etableres et forum hvor alle parter møtes og prosessen, som nå er i sin spede begynnelse, kan videreføres.

Forbrukerrådet vil til slutt legge vekt på Regjeringens forpliktelser fra Johannesburg om å utvikle rammeverk for 10-års handlingsprogrammer for å endre produksjons- og forbruksmønsteret i bærekraftig retning. Vi mener at forbruket vanskelig kan endres uten å ta forbrukerne selv med på råd og lytte til deres meninger om muligheter og barrierer for å endre eget forbruk i praksis. Dette kan gjøres på mange måter, bl.a. gjennom forbruksforskning og eventuelt etablering av "Forbrukerpaneler for bærekraftig forbruk". Videre er det helt nødvendig at både næringsliv og myndigheter legger til rette for og tilbyr mer bærekraftige produkter og tjenester, både når det gjelder informasjon, tilgjengelighet og pris.

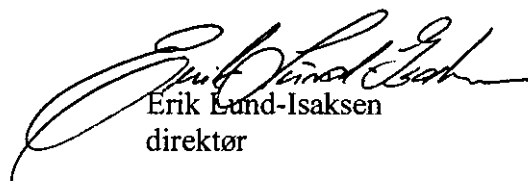
Forbrukerrådet ønsker å være en deltaker og aktiv bidragsyter videre i dette arbeidet og ser fram mot samarbeid med både myndigheter, næringsliv og andre organisasjoner om konkrete tiltak.

Med hilsen

Bente Haukland Næss
styreleder

For Forbrukerrådet

Erik Lund-Isaksen
direktør

Vedlegg:

Kommentarer til midtveisrapport og forslag til indikatorsett, brev til Nordisk ministerråds arbeidsgruppe knyttet til den nordiske strategien "Bæredyktig utvikling – en ny kurs for Norden" v/Oddmund Graham, datert 04.06.2002.

Nordisk ministerråds arbeidsgruppe knyttet til den nordiske strategien "Bæredyktig utvikling - en ny kurs for Norden"

Postadresse: Postboks 4594 Nydalen, NO-0404 Oslo
Besøksadresse: Rolf Wickstrøms vei 15, NO-0486 Oslo

Org.nr.: 871 033 382 MVA
Telefon: 23 40 05 00

v/ Oddmund Graham

REG. PÅ DATA

e-post: post@forbrukerradet.no
www.forbrukerradet.no

Saksbehandler:
Line Andersen,
tlf. +47 23 400 553

Vår dato: 04.06.2002

Vår referanse: 00/01651-08

Deres dato: 29.04.02
06.05.02

Deres referanse:

Kommentarer til midtveisrapport og forslag til indikatorsett

Vi viser til møtet i Utenriksdepartementet den 27. mai om oppfølging av den nordiske strategien, og kommer her med innspill og kommentarer både til midtveisrapporten om oppfølging av strategien og forslaget til et nordisk indikatorsett for bærekraftig utvikling. Forbrukerrådet støtter i stor grad uttalelsene til GRIP, Norges Naturvernforbund (NNV) og Kommunenes Sentralforbund (KS).

Vi ønsker imidlertid å starte med mer overordnede kommentarer til strategien og prosessen.

Generelt om den nordiske strategien og prosessen videre

Forbrukerrådet synes i utgangspunktet at "Bæredyktig utvikling – en ny kurs for Norden" er en god strategi. Det er bra at den inneholder konkrete mål og aktiviteter innen de viktigste sektorene samt at det utarbeides indikatorer for å måle utviklingen. I vårt høringsvar til strategiutkastet sommeren 2000 sa vi at strategien hadde ambisiøse mål og at det vil by på utfordringer å gjennomføre den.

Likevel synes vi at strategien i for liten grad reflekterer de store utfordringene vi står ovenfor i en global sammenheng (nord-sør perspektivet). Dette gjelder f.eks. på matområdet, hvor den fremtredende målsettingen er trygg mat, ikke bærekraftig produksjon og forbruk av mat. Hovedutfordringen når det gjelder mat er imidlertid å sørge for at alle får tilfredsstillt sitt grunnleggende behov for nok og ernæringsmessig god mat. I dag er det over 800 millioner mennesker som sulter og 24 000 som dør hver dag av sult eller sultrelaterte sykdommer. Vi

har nok mat i verden, men vi trenger å fordele den bedre og noen av oss burde spise mer vegetarkost framfor å øke andelen kjøtt og oppdrettsfisk i kostholdet. Samtidig er det viktig å fortsette å dyrke mat der mat kan dyrkes (se forslag til ny nøkkelindikator").

Under kapittelet om økonomi- og finanssektoren i midtveisrapporten (side 9 og 10), skinner det klart gjennom at det først og fremst er fokus på økonomisk bærekraftighet innenfor denne sektoren, i Norden. Vi mener imidlertid at alle sektorer må vurdere alle de tre dimensjonene i bærekraftig utvikling; den økologiske, den sosiale og den økonomiske. Riktignok er den sosiale dimensjonen inkludert til en viss grad i det at man skal undersøke og sikre fremtidig finansiering av våre pensjonssystemer. Men den sosiale dimensjonen bør utvides til å gjelde andre enn oss selv. Norge bør f.eks. også sørge for at Oljefondets investeringer følger en bærekraftig praksis m.h.t. den økologiske og den sosiale dimensjonen.

Når det gjelder det første målet i strategien, "Nuvarande och kommande generationer skall tillförsäkras ett säkert och hälsosamt liv", er det ulike utfordringer i Norden og den vestlige verden sammenlignet med fattigere regioner. Samtidig påvirker vårt levesett og forbruk mulighetene land i sør har til å gi sin befolkning et trygt og helsemessig godt liv, fordi vi har stor makt på det globale markedet og forbruker en relativt sett stor andel av klodens ressurser og fordi vår andel av klimagassutslippene (f.eks. per capita) er stor. Derfor har vi minst tre utfordringer i Norden i forhold til dette første målet;

1. Hva kan vi gjøre selv, i Norden, for å redusere presset på natur og miljø i landene i sør slik at menneskene der inkl. kommende generasjoner kan få et trygt og helsemessig godt liv (utover det vi gjør gjennom bistand)?
2. Innføre "code of ethics" som omfatter alle de tre dimensjonene (ikke bare arbeidstakerforhold) for nordisk næringsliv sine aktiviteter i utlandet.
3. Hva kan vi gjøre for å sikre at vår egen befolkning og kommende generasjoner i Norden får et trygt og helsemessig godt liv?

Når det gjelder prosessen videre, regner vi med at strategien må revideres noen ganger i løpet av den 20 års-perioden som er strategiens perspektiv. Som sagt tror vi det vil by på store utfordringer å nå de langsiktige målene, og det vil være helt nødvendig å involvere alle partene i samfunnet i en mye sterkere grad enn det er gjort hittil for i det hele tatt å ha en sjanse for å få til dette. Mange aktører vi kunne komme med verdifulle innspill til revisjoner av strategien, og vi i Forbrukerrådet ønsker også å få være en aktiv deltaker i prosessen videre. Første mulighet til dette er etter det vi forstår den høringen som oppfølgingsgruppen skal arrangere i nov./des. inneværende år. Vi ber også om at denne høringen blir åpen. Det vil være en rimelig oppfølging av overordnet målsetting nr. 2 i strategien.

Kommentarer til midtveisrapporten

Forbrukerrådet tilslutter seg helhjertet til KS sine kommentarer til midtveisrapporten. Forankringen av den nordiske strategien hos de nasjonale myndighetene og alle sektormyndigheter må tydeliggjøres og styrkes. Arbeidet med miljø og bærekraftig utvikling har en tendens til å være en "sektor-aktivitet" selv, mens det isteden burde være overordnet

politikk som la rammene for annen sektorpolitikk. Derfor synes vi forslag til nytt avsnitt under kapittel 1 er godt.

Når det gjelder involvering av næringsliv, arbeidslivsorganisasjoner og frivillig sektor i Norge (både side 7 og side 38), stiller vi oss også litt undrende. Undertegnede er ikke sikker på at Forbrukerrådet fikk invitasjon til møtet den 19. november i fjor, som ble referert til på møtet den 27. I innkallingen til dette siste møte forrige uke, savner vi flere organisasjoner i innkallingen, bl.a. Grønn hverdag – Miljøheimevernet, Natur og ungdom og Norges bondelag.

Kap. 4.2. Budgettet, side 7

Både i 2001 og 2002 har det vært avsatt ca. 4 millioner DKK til oppfølging av strategien, og det er avsatt et noe høyere beløp for 2003. Midtveisrapporten sier noe om kriterier som er satt for tildeling og antall søknader som er mottatt etc., men vi savner informasjon om hva slags type prosjekter som er gjennomført innenfor hvilke sektorer og tema. Dette håper vi kan inkluderes i midtveisrapporten. De nordiske internettsidene bør brukes til å åpent publisere prosjektsøknader som er blitt innvilget, statusrapporter, oppfølging og evaluering av prosjektene.

Kap. 4.3.7. Næring (Erhverv), side 13

Her kunne vi tenke oss mer utdypende informasjon om hva som er gjort i praksis under satsningen på den tverrsektorielle produktorienterte miljøstrategi (POMS), da denne strategien utgjør en av hovedutfordringene for å få til bærekraftig produksjon og forbruk.

For øvrig savner vi mer tverrfaglige prosjekter mellom miljøsektoren og andre sektorer, som landbruk-/skogsektoren, fiskeri- (inkl. akvakultur) og næringslivssektoren når det gjelder kjemikaliebruk

Kommentarer og innspill til foreslått indikatorsett

Forbrukerrådet støtter GRIP sine forslag til utvidelser av og mer detaljerte indikatorer for næringsliv (10. Erhvervsliv) og energisektoren (7.), samt kjemikalier og avfall/ressourceeffektivitet (5. og 14.). Forbrukerrådet støtter også NNVs forslag om å bytte ut indikator 1.5 "Lønforskelle mellom mænd og kvinder" med 15.2 "Befolkningens engagement" med underpunkter.

Mål og prinsipp nr. 5, nøkkellindikatorer for "Udnyttelse av naturressourcer", side 6

Fordi hovedutfordringen på matvareområdet i dag og kommende 20 års-periode er å fø en voksende befolkning (globalt perspektiv!), foreslår Forbrukerrådet å legge til følgende indikator:

"1.8.4 Jordbruksareal/innmark i aktiv bruk for å produsere mat"

Når det gjelder fisk, burde det i prinsippet inkluderes hvor mye av verdens fiskeriressurser som vi bruker i vår matproduksjon (vesentlig for til oppdrettslaks). I det minste bør indikator 1.8.1 "Fiskefangst i forhold til fiskebestande" inkludere fiskebestander andre steder i verden der nordisk næringsliv er involvert i fisket.

For indikator 1.8.3.1 "Certificeret skovareal" bør det presiseres at dette må være skog som er sertifisert gjennom ordninger som anerkjennes av alle parter, inkludert miljøbevegelsen. Her kan ulike holdninger i de ulike nordiske land by på noen utfordringer, men tillegget er like fullt viktig.

Mål og prinsipp nr. 10, nøkkelindikatorer for kjemikalier, side 7

Her synes vi indikatorene favner for snevert. I tillegg til indikator 1.17 "Forbrug af udvalgte farlige kemikalier samt antal kortlagte og undersøgte kemikalier" bør man legge til følgende:

"1.17.1 Hvor mange kjemikalier brukes og hvor mange har vi tilfredsstillende kunnskap om?"

I tillegg foreslår vi at det utarbeides en ny indikator som kan si noe om i hvilken grad de ulike landene jobber for å overvåke kjemikalierester i miljøet generelt. Det er kjent at det ikke er bare de velkjente gamle kjemikaliene som PCB, PAH, DDT, bly, etc. som man finner igjen i naturen, men også nyere kjemikalier som ulike parfymestoffer, brommerte flammehemmere og nå sist trifenylytinn i Norge. Enda nyere stoffer kommer til å dukke opp. Derfor er det ikke bare analyserte nivåer av noen utvalgte stoffer/miljøgifter i naturen som er av interesse.

Forbrukerrådet ønsker en indikator som kan si noe om i hvilken grad myndighetene prioriterer å følge utviklingen når det gjelder forekomst av miljøgifter i luft, vann, jord og fauna.

Del 2: Sektorindikatorer

Under "Biologisk mangfoldighet, genetiske ressurser – natur- og kulturmiljø" (side 9), er vi enig i at det kan være behov for å utvikle indikatorer i forhold til genmodifiserte organismer i naturen og handel med genmodifiserte organismer over landegrensene. Forbrukerrådet mener at dette kan legges til f.eks. som følger:

- "3.5 Genmodifiserte organismer/bruk av genteknologi i matproduksjonen:
- 3.5.1 Areal som brukes til dyrking av genmidifiserte organismer, fordelt på ulike sorter GMO
- 3.5.2 Totalmengde av genmodifiserte organismer som importeres og eksporteres over landegrensene, fordelt på ulike sorter GMO"

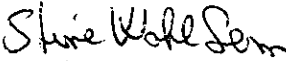
Når det gjelder "Fødevarerikkerhet" (side 12) bør det inkluderes en indikator som sier noe om egenproduksjon av mat og fôr i Norden samt mengden av mat og fôr vi importerer fra omverdenen. Selv om dette kanskje ikke er et mål i denne perioden, bør denne indikatoren inkluderes da indikatorsettet skal fungere i lang tid framover. Dette kan formuleres omtrent som følger:

- "6.4 Egen produksjon av basisfødevarer i tonn (korn, fisk, mel, grønnsaker etc.), og forbruk av basisfødevarer i tonn
- 6.5 Egen produksjon av fôr i tonn (fiskebasert og vegetabilsk) og importert fôr"

Eventuelt kan dette med fôr inkluderes i "Landbrug" (side 15) og "Fiskeri, fagst og akvakultur" (side 18). For øvrig finnes det ingen indikator for akvakultur. Her bør Norge ta et ansvar for å utvikle indikatorer. Det bør bl.a. lages indikatorer for forbruk av kjemikalier og

medisiner. Det bør også utvikles indikator for forbruk av fôr i forhold til produsert mengde fisk samt oversikt over total produksjon i tonn (evt. fordelt på ulike arter).

Vennlig hilsen
for Forbrukerrådet

Stine Wohl Sem
prosjektleder
Prosjektgruppen for mat og miljø

Line Andersen
rådgiver

Vedlegg: Forbrukerrådets vedtak om bærekraftig utvikling, mars 2002

Kopi: Barne- og familiedepartementet
Miljøverndepartementet
Landbruksdepartementet
Fiskeridepartementet
Nærings- og handelsdepartementet
Utenriksdepartementet

Forbrukerrådet og bærekraftig utvikling

Endelig vedtak i rådssak nr. 3/2002

Mars 2002

Endelig vedtak:

"Forbrukerrådet ønsker å bidra til at forbruksmønsteret endres i retning av bærekraftig utvikling, og skal jobbe for å integrere hensynet til bærekraftig utvikling i arbeidet i alle deler av organisasjonen.

Forbrukerrådet mener at:

- vi alle må erkjenne at forbrukerne i de rike landene har et ansvar for å redusere sitt totale forbruk av ressurser
- forbrukerne har rett på troverdig og relevant informasjon om alle produkter og tjenester i et bærekraftsperspektiv, og at dette ikke bare handler om miljø, men også andre etiske aspekter som rettferdig fordeling, arbeidstakerforhold, lokalfolks rettigheter og menneskerettigheter
- forbrukerne har rett på mer bærekraftige valgmuligheter, både når det gjelder tilgjengelighet og pris på produkter og tjenester
- den overordnede samfunnsplanleggingen, f.eks. innenfor samferdsels- og energisektoren, og bruken av økonomiske virkemidler, må legge til rette for mer bærekraftige forbruksløsninger
- myndighetene og næringslivet nasjonalt og internasjonalt har et særlig stort ansvar for en bærekraftig utvikling, både fordi de selv forbraker og fordi de legger mange av premissene for oss andre
- all offentlig politikk må følge en bærekraftig retning

Forbrukerrådet vil også sette i verk flere tiltak for å gjøre den daglige driften av egen organisasjon mer bærekraftig."